

Bouwstenen voor de leeromgeving van Samen Opleiden

Parels uit de praktijk 3

Platform
Samen Opleiden &
Professionaliseren

Colofon

Redactie: Tekstbureau Elise Schouten

Vormgeving: WAT ontwerpers

Druk: Drukproef

Fotografie: Ewouter.com, Jaimi Peeters, Petja Buitendijk, Unsplash

December 2021

Bouwstenen voor de leeromgeving van Samen Opleiden

Parels uit de praktijk 3

Inhoud

1. Brede beroepsoriëntatie

Kennismaken met alle facetten van het leraarschap	10
De oriëntatiestage: wat voor leraar wil ik worden?	12
Hoe motiveer je eerstejaars studenten om zich breed te oriënteren?	13

2. Eigenheid van de leeromgeving

Samen workshops volgen en onderwijsactiviteiten ontwerpen	16
Vaardigheden ontwikkelen in de context	17
Werkplekbegeleiders meer betrekken bij Samen Opleiden	19
Samen ontwerponderzoek doen	21

3. Weloverwogen leraargedrag

Coachend opleiden met de NOA-Coachwaaier	24
Theorie en praktijk verbinden in ontwerpateliers	25
Het doelsysteem: meer uit het begeleidingsgesprek halen	27
Transformatief leren: hoe kom je tot de kern van je leervraag?	29
Samen boeiend onderwijs ontwerpen	31

4. Innovatieve leeromgevingen

Innovatief opleiden met praktijkdagen en innovatieve modules	34
Co-teaching: een innovatief begeleidingsconcept voor de leerwerkplek	36
Innovatief omgevingsgericht leren	37
Op maat werkplekieren met een individueel leerwerkplan	39
Het panelgesprek: samen bouwen aan de kwaliteit van Samen Opleiden	40

5. Bouwstenen voor de leeromgeving

Bouwstenen voor het creëren van een rijke leeromgeving	44
Rijkheid van de leeromgeving	46
Zes bouwstenen voor het creëren van een rijke leeromgeving	46
Bronnen en een korte leeswijzer daarbij	47

Voorwoord

Motto: Van aandacht voor de organisatie en structuur van het partnerschap Samen Opleiden naar aandacht voor de leeromgeving om het leren van aanstaande leraren te versterken.

In het Samen Opleiden zien we drie algemene ontwikkelingen:

- Samen Opleiden staat hoog op de landelijke agenda. Dat blijkt onder meer uit de zogenoemde '100% ambitie' om alle studenten aan lerarenopleidingen binnen partnerschappen op te leiden.
- Er is een nieuw **kwaliteitskader** dat partnerschappen uitdaagt om samenhang aan te brengen tussen de vier waarborgen die dit kwaliteitskader onderscheidt. Die vier waarborgen zijn: de lerende leraar, leeromgeving, organisatie en kwaliteitscultuur.
- Partnerschappen Samen Opleiden richten hun aandacht meer en meer op het gezamenlijk ontwikkelen van een kwalitatief hoogwaardig opleidingsprogramma voor aanstaande leraren.

Parels over de leeromgeving

Waarborg 2 'Leeromgeving' uit het nieuwe kwaliteitskader houdt in dat partnerschappen een rijke, samenhangende en verdiepende leeromgeving creëren. Voor deze publicatie zijn we op zoek gegaan naar mooie voorbeelden van deze waarborg. We vonden veel mooie parels, bijvoorbeeld praktijken waarin de verschillende leeromgevingen binnen het partnerschap optimaal worden benut, partnerschappen die innovatieve leraren opleiden en nieuwe manieren waarop eerstejaars studenten zich oriënteren op het beroep van leraar.

Derde Parel-publicatie

Dit is de derde 'Parel-publicatie'. Onder de titel '**Samen leraren opleiden. Parels uit de praktijk**' verschenen in 2016 en 2017 de eerste twee Parels met 17 voorbeelden van mooie opleidingspraktijken uit het vo (eerste Parel) en 19 voorbeelden uit het vo en mbo (tweede Parel).

In die eerste twee Parels lag de nadruk op de samenwerking tussen school- en instituutsopleiders bij het voorbereiden en uitvoeren van groepsbijeenkomsten op de werkplek. Er is op basis van deze Parels een **kijkkader** ontwikkeld met kernvragen waarmee partnerschappen praktijken van Samen Opleiden kunnen analyseren en verbeteren.

In deze derde Parel-publicatie is de focus verbreed. Deze publicatie bevat voorbeeldige praktijken in po, vo en mbo die erop zijn gericht de leeromgeving te verrijken. Deze praktijkvoorbeelden zijn na een algemene oproep van het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren aangeleverd door verschillende partnerschappen Samen Opleiden. De ingediende praktijkvoorbeelden zijn van feedback voorzien. Dit alles heeft geresulteerd in deze verzameling korte en langere parels. We danken de partnerschappen voor het aanleveren van deze nieuwe parels.

Inspiratiebron en spiegel

Deze publicatie heeft niet de bedoeling om partnerschappen Samen Opleiden voor te schrijven 'hoe het moet'. Wél kunnen deze voorbeelden schoolopleiders, werkplekbegeleiders en instituutopleiders inspireren om hun praktijk op een vergelijkbare manier in te richten. Dat betekent dat ze creatief met de parels omgaan, kijken wat de kern is van de aanpak en deze aanpassen aan de eigen context. Ook kunnen zij de parels als een 'spiegel' gebruiken, waardoor ze zich bewust worden van de kracht en/of de beperkingen van de eigen aanpak.

Leeswijzer

De parels over de leeromgeving zijn ondergebracht in de volgende vier thema's:

- Brede beroepsoriëntatie (hoofdstuk 1).
- Eigenheid van de leeromgeving (hoofdstuk 2).
- Weloverwogen leraargedrag (hoofdstuk 3).
- Innovatieve leeromgevingen (hoofdstuk 4).

Deze thema's ontstonden op een natuurlijke manier vanuit de aangeleverde teksten.

Op basis van een analyse van de parels presenteren we in het laatste hoofdstuk (5) zes bouwstenen voor de leeromgeving. Bij de analyse van de parels hebben we de meerwaarde ervaren van de zogenoemde 'narratieve benadering'. De verhalen die in de parels worden verteld zijn niet alleen heel sprekend, maar er zit ook veel kennis in verscholen. Door die kennis te expliciteren - en dat is wat we in hoofdstuk 5 hebben gedaan - spreken we bij het Samen Opleiden steeds meer een gemeenschappelijke taal.

Visie en programma verbinden

Het valt ons op dat in een aantal parels de visie op het beroep van leraar expliciet wordt gemaakt ('welke leraar willen we opleiden' of 'we maken ons sterk om studenten op te leiden die'). Vaak is daarbij sprake van de ambitie om *innovatieve* leraren op te leiden: leraren

die in staat zijn tot co-creatie, creatieve leraren die vernieuwend onderwijs kunnen ontwerpen, die inspirerend zijn, die vernieuwing stimuleren en elkaar inspireren tot vernieuwing.

Verder valt ons op dat deze visie op het beroep op een hele authentieke en bijna terloopse manier wordt verbonden met het programma en de leeractiviteiten binnen het partnerschap Samen Opleiden. We komen regelmatig zinnen tegen zoals 'We vinden het als partnerschap belangrijk dat' (waarborg 1 uit het Kwaliteitskader) en 'Daarom bieden we studenten de volgende activiteiten aan' en/of 'Daarom gaan we op de volgende manier te werk' (waarborg 2 uit het Kwaliteitskader).

Ten slotte

We wensen je veel leesplezier en hopen dat de inhoud van deze publicatie zal leiden tot nóg rijkere leeromgevingen voor studenten. Ook hopen we dat de publicatie binnen partnerschappen Samen Opleiden inspirerende gesprekken op gang zal brengen over de kwaliteit van de opleidingsprogramma's én de aanpak van het Samen Opleiden¹.

Deze publicatie is tot stand gekomen door een werkgroep bestaande uit

Bob Koster, was lector *Werkpleklers bij de Fontys Lerarenopleiding in Tilburg*

Femke Gerritsen, *programmameider Academische Opleidingsschool Oost-Nederland*

Pascale Lucassen, *Platform Samen Opleiden & Professionaliseren*

Martin van der Plas, *schoolopleider bij Scalda, ZAOS*

Mirella Verspiek, *Platform Samen Opleiden & Professionaliseren*

¹ Als we spreken van 'student', bedoelen we de aanstaande leraar, de zij-instromer, de deeltijdstudent, de Leraar in Opleiding, de Collega in Opleiding, de Docent in Opleiding, etc. We gebruiken bij voorkeur de term 'partnerschap' omdat het gaat om de samenwerking tussen het werkveld en opleidingsinstututen. Wat betreft het gebruik van 'hij': daar waar 'hij' staat, kan ook 'zij' en 'die' gelezen worden.

1.

Brede beroeps- oriëntatie

Hoe kunnen we eerstejaars studenten inleiden in het beroep van de leraar? Daarover gaan de parels in dit hoofdstuk. In deze voorbeelden oriënteren studenten zich breed. Ze worden niet meer gekoppeld aan één begeleider, maar maken op allerlei manieren kennis met de verschillende facetten van het beroep.

Eerstejaars studenten worden bijvoorbeeld als groep bij elkaar geplaatst en worden door middel van opdrachten gestimuleerd om in gesprek te gaan met zoveel mogelijk actoren in de school.

In het tweede en derde voorbeeld maken eerstejaars kennis met het beroep doordat ze ervaring opdoen bij verschillende scholen én verschillende opleiders. Locaties hebben een eigen programma dat aansluit bij de leervragen van de studenten.

Kennismaken met alle facetten van het leraarschap

De oriëntatiestage: wat voor leraar wil ik worden?

Hoe motiveer je eerstejaars studenten om zich breed te oriënteren?

Kennismaken met alle facetten van het leraarschap

Partnerschap: Zeeuwse academische opleidingsschool (ZAOS)

Met elkaar leiden we in, met en voor Zeeland de beste leraren op. Dit is de ambitie van de Zeeuwse Academische Opleidingsschool (ZAOS). Als we studenten koppelen aan één begeleider, zoals we altijd hebben gedaan, kunnen we ze niet allemaal op de opleidingslocaties plaatsen. Bovendien kan de oriëntatie op het beroep per opleidingslocatie sterk verschillen. Door de plaatsing en opleiding van eerstejaars studenten anders aan te pakken, lossen we niet alleen het kwantitatieve probleem op, maar verbeteren we ook de kwaliteit van de oriëntatie op het beroep.

Werkwijze

ZAOS kiest voor een groepsaankpak waarbij studenten alle facetten van het beroepsbeeld van de leraar kunnen ontdekken en ontwikkelen. De beroepsgerichte oriëntatie staat hierbij centraal: past dit beroep bij mij en pas ik bij dit beroep?

De studenten van Hogeschool Rotterdam en Fontys worden sinds 2020 als groep geplaatst op de ZAOS-opleidingslocatie Ostrea-Lyceum in Goes. Samen met werkplekbegeleiders, schoolopleiders en instituutopleiders vormen de studenten een dynamische leergemeenschap. De eerstejaars worden meegenomen in vrijwel alle processen in de school en gaan door middel van opdrachten het gesprek aan met zoveel mogelijk verschillende actoren in de opleidingslocatie. Ze krijgen voor elke praktijkdag een opdracht. Zo krijgen ze bijvoorbeeld de opdracht om op een dag twee docenten te observeren, een dag met een klas, het eigen vak of een praktijkvak mee te lopen of worden ze een dag gekoppeld aan een ouderejaars student. De studenten maken gedurende de periode van werkplekleren kennis met het vmbo en met havo/vwo, want ze wisselen halverwege de periode van doelgroep.

's Ochtends ontvangt de betreffende schoolopleider de groep studenten op de locatie. Het programma van de dag wordt besproken en

de ontwikkelvragen van de studenten worden gedeeld en gekoppeld aan opdrachten van de hogescholen. Aan het einde van de dag komt de groep weer bij elkaar om de dag te evalueren, ontwikkelvragen te bespreken en vooruit te kijken naar de volgende werkplekdag. Dit zijn belangrijke ontwikkelmomenten tussen begeleiders en studenten.

Opbrengsten

Met deze aanpak is het gemakkelijker om alle studenten in Zeeland te plaatsen. Daarnaast hopen we door de bovenbeschreven aanpak de uitval van studenten de komende jaren te beperken. Belangrijke meerwaarde van deze nieuwe aanpak is dat de studenten in de leergemeenschap ervaringen delen, samen reflecteren en discussiëren over verschillende aanpakken en opvattingen binnen het onderwijs en samen werken aan opdrachten. Er is sprake van een sterke onderlinge betrokkenheid.

“Op het Ostrea-Lyceum heb ik een realistische kijk gekregen op het beroep. Mijn beide schoonouders zijn docent, ik heb genoeg verhalen van hen gehoord. Mijn onzekerheid is weg, ik weet dat ik dit kan en wil. Ik kies ervoor om leraar te worden.”

(Student)

“Deze manier van werken kan en lukt alleen op het moment dat er een goede samenwerking is binnen de ‘gouden driehoek’ opleidings-school - opleidingslocatie - hogeschool. Op deze manier ervaren we het Samen Opleiden! Daarnaast hebben we als schoolopleiders onze plek verworven binnen het Ostrea-lyceum als opleidings- en begeleidingsteam.”
(Schoolopleider)

“Afgelopen maandag had ik een bijeenkomst met onze studenten. Zij spraken uit dat het programma en wat er van hen verwacht wordt duidelijk is. Ze krijgen naar eigen zeggen deze werkplekperiode veel aangereikt om zich op het beroep te oriënteren en om in de praktijk ervaringen op te doen, onder deskundige begeleiding. Dat merk ik dan ook aan de kwaliteit van de antwoorden die ik van onze studenten krijg op inhoudelijke en verdiepende vragen.”
(Instituutsopleider)

Uiteraard zijn er ook ontwikkelpunten:

“We worden ondergedompeld in de school met een breed scala aan activiteiten. Supertof! Echter, het voor de klas staan en daadwerkelijk met de leerlingen aan de slag gaan heb ik gemist. Ik hoop dat jullie hier in de toekomst meer ruimte voor geven.”
(Student)

“Samen Opleiden betekent een continue afstemming tussen alle partners. Dit kost tijd. Voor deze afstemming mogen we tijd inplannen.”

(Schoolopleider)

Meer informatie

Ineke Hannewijk

han@ostrealyceum.nl

Ariane Witteveen

witteveen@zaos.nl

Bekijk partnerschap:

ZAOS

www.platformsamenoeliden.nl/opleidingschool/zeeuwse-academische-opleidingschool/

Websites

- www.ZAOS.nl
- www.ostrealyceum.nl
- www.hogeschoolrotterdam.nl/samenwerking/instituten/instituut-voor-lerarenopleidingen/samenwerken/
- <https://fontys.nl/Over-Fontys/Fontys-Lerarenopleiding-Tilburg.htm>

De oriëntatiestage: wat voor leraar wil ik worden?

Partnerschap: Alberdingk Thijm Opleidingsschool (ATOS)

In de oriëntatiestage maken eerstejaars studenten van Hogeschool Utrecht als groep kennis met verschillende scholen (vmbo, havo/vwo én internationaal). De oriëntatiestage bestaat uit twee cycli. In elke cyclus bezoeken de studenten (als groep) vijf scholen. Ze bezoeken twee weken achter elkaar dezelfde school.

In de eerste cyclus draait het om de kennismaking met verschillende onderwijstypen en -stijlen en lopen de studenten in tweetallen mee met een klas. In de tweede cyclus lopen de studenten mee met een vakdocent en doen de studenten hun eerste ervaringen op als (vak-)docent. Deeltijdstudenten doen alleen de tweede cyclus mee. Aanvullend op deze stagedagen, brengen de studenten een bezoek aan een basisschool en volgen ze workshops die door de school- en de instituutopleider worden verzorgd. Zo oriënteren de studenten zich nog breder.

Doordat de studenten kennismaken met verschillende vormen van onderwijs gegeven door verschillende docenten op verschillende scholen, vormen ze zich een beeld van wat voor leraar zij willen zijn.

“De stage gaf me het inzicht dat lesgeven een ervaringsvak is. Door deze oriëntatiestage kreeg ik een idee van wat voor school, leerlingen en type onderwijs mij later leuk lijken. Je leert in die tien dagen niet zoveel over lesgeven, maar je kunt wel ontdekken op wat voor school je je eerste stappen wilt zetten om jezelf te ontwikkelen tot de docent die je voor je ziet.”

(Eerstejaars student deeltijd)

De studenten worden begeleid door schoolopleiders en instituutopleiders. Na de eerste stagedag krijgen de studenten intervisie. De week erop hebben ze (individueel of als tweetal) een begeleidingsgesprek met de schoolopleider. De schoolopleider en de instituutopleider doen samen de eindbeoordeling.

Meer informatie

Randy Heilbron

atos@atscholen.nl

Bekijk partnerschap:

Alberdingk Thijm Opleidingsschool (ATOS)

www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/alberdingk-thijm-opleidingsschool-atos/

Website

www.atscholen.nl

Hoe motiveer je eerstejaars studenten om zich breed te oriënteren?

Partnerschap: Partnerschap 2

Afgelopen schooljaar konden niet alle studenten van de lerarenopleiding geschiedenis worden gekoppeld aan een werkplekbegeleider. Hoe kunnen we deze studenten toch een uitdagende stageplek bieden? In overleg tussen de scholen en instituten is een andere opzet van het werkplekkleren ontwikkeld.

Werkwijze

Om eerstejaars studenten goed voor te bereiden op het werkveld heeft Partnerschap 2 een oriëntatiefase ontwikkeld. In het eerste halfjaar maken de eerstejaars studenten kennis met minimaal vijf scholen. Elke locatie/school biedt een eigen programma aan waarbij rekening wordt gehouden met de leervragen van de studenten. Het doel van deze oriëntatie is om de student een goed beeld te geven van het onderwijs, de rol van de leraar, de visie en werkwijze van Partnerschap 2 en de identiteit van de verschillende scholen. De student heeft de regie en zijn leervraag staat centraal. Na deze oriëntatiefase wordt de student op basis van zijn leervraag gekoppeld aan een school, waar hij aan deze leervraag kan werken. Op ROC van Twente, één van de Partnerschap 2-scholen, is een pilot uitgevoerd met vijf studenten van de lerarenopleiding geschiedenis. Zij zijn niet gekoppeld aan een werkplekbegeleider, maar aan een schoolopleider. De schoolopleider zorgt voor verbinding tussen de instituutopleider, onderzoekbegeleiders en de leraren burgerschap en houdt zicht op het leerproces en de eisen vanuit de opleiding. Elke week begint met een dagopening waar de studenten hun ervaringen van voorgaande week met elkaar delen en elkaar bevragen. Hierdoor ontstaan nieuwe leervragen, bijvoorbeeld: 'Wat is een goede lesopbouw bij het vak burgerschap?' en 'Hoe geef je een aantrekkelijke les aan mbo-studenten?' Samen met de schoolopleider wordt bekeken hoe de studenten met hun leervraag aan de slag kunnen gaan. Een van de leervragen was erop gericht om een bepaald hoofdstuk uit een methode burgerschapsonderwijs aantrekkelijker te maken voor de doelgroep. Er is aandacht besteed aan de werkvorm, de opleiding en de mogelijkheden in de onlinelessen. De studenten hebben de

uitgewerkte lessen samen uitgevoerd, waarbij een mooie cyclus van voorbereiding, uitvoering en reflectie ontstond. Ook observeerden zij elkaar. Daarnaast konden de studenten lesbezoeken afleggen bij verschillende leraren en deelnemen aan een project 'Smart City' bij het practoraat Burgerschap. In deze pilot staat het leren met en van elkaar centraal en ligt de regie bij de student.

Opbrengsten

Door in verschillende teams, opleidingen en met verschillende collega's mee te lopen, hebben de studenten een breed beeld ontwikkeld van het onderwijs in het mbo. Ze hebben zich georiënteerd op het vak burgerschap, hebben een beeld van het lesmateriaal en hebben zelf lesmateriaal ontwikkeld. De studenten hebben kennis gemaakt met verschillende manieren van lesgeven, zijn bezig geweest met didactiek en zijn bewust bezig geweest met het eigen professioneel handelen middels observaties en intervisie. De focus van het leren van de studenten is verbreed. Binnen Partnerschap 2 staat eigenaarschap centraal: wij vinden het belangrijk dat studenten intrinsiek gemotiveerd zijn en zelf de route mogen bepalen (leervraaggestuurd). We hebben ons daarom voorgenomen om deze manier van werkplekkleren in ons partnerschap als keuzemogelijkheid aan te bieden. Tijdens de oriëntatiefase bespreken wij deze optie en enthousiasmeren wij de studenten. We verwachten van de studenten dat ze creatief zijn, *out-of-the-box* denken, zichzelf kwetsbaar opstellen en durven te ervaren hoe het is om de 'standaardmanieren' van lesgeven en lessen ontwikkelen los te laten.

Meer informatie

Brigitte Nijenhuis

bnijenhuis@rocvantwente.nl

Sabine Poelarends

spoelarends@rocvantwente.nl

Bekijk partnerschap:

Partnerschap 2

www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/partnerschap-2/

Eigenheid van de leeromgeving

De parels in dit hoofdstuk laten zien dat partnerschappen Samen Opleiden op verschillende manieren gebruik maken van bijzondere elementen uit de context om het leren van studenten te verdiepen.

Zo volgen studenten bijvoorbeeld workshops, waarin het 'groene karakter' van het partnerschap tot uiting komt. Vervolgens ontwerpen ze onderwijsactiviteiten die ze in die 'groene' context uitvoeren. In een ander voorbeeld verkennen studenten bepaalde thema's, bijvoorbeeld 'oudergesprekken voeren' en gaan ze hiermee in de school op verschillende manieren aan de slag.

In een mbo-context zijn de werkplekbegeleiders erop gericht om de praktijkervaringen van de studenten te begrijpen en te waarderen, zodat ze hun leerproces beter kunnen ondersteunen. Ten slotte is er een voorbeeld waarin beroepsproducten van studenten, die door middel van onderzoek tot stand zijn gekomen, duurzaam worden gebruikt in de school.

Samen workshops volgen en onderwijsactiviteiten ontwerpen

Vaardigheden ontwikkelen in de context

Werkplekbegeleiders meer betrekken bij Samen Opleiden

Samen ontwerponderzoek doen

Samen workshops volgen en onderwijsactiviteiten ontwerpen

Partnerschap: SO I GO – Samen Opleiden In Groen Onderwijs

Drie keer per schooljaar wordt er een themamiddag georganiseerd, waar studenten en startende leraren kunnen kiezen uit workshops die school- en instituutopleiders samen hebben ontwikkeld. Elke workshop wordt vormgegeven volgens het VUT-model (voortuitblik, uitvoering, terugblik). Tijdens of na de workshop werken de studenten aan een gezamenlijk product, zoals bijvoorbeeld een vakoverstijgende lessenserie. De studenten kiezen voor een workshop die inhoudelijk aansluit bij hun leerbehoeften.

De thema's van de workshops sluiten aan bij de eigenheid van dit 'groene' partnerschap, bijvoorbeeld 'het groene vmbo', 'omgaan met verschillen in het vmbo' en 'loopbaanoriëntatie-begeleiding'. De thema's zijn afgeleid van de visie op opleiden van het partnerschap, waarin onder andere staat dat studenten en leraren leren in een veelzijdige, innovatieve en groene leeromgeving.

In de workshop over het thema 'het groene vmbo' bijvoorbeeld wordt onder andere het leren voor duurzame ontwikkeling behandeld. Van leraren wordt verwacht dat ze aandacht besteden aan duurzame ontwikkeling en aan thema's zoals klimaatverandering, voedselzekerheid en biodiversiteit. In de workshop wordt de didactische benadering behandeld die hiervoor nodig is. Als opdracht moeten de deelnemers een onderwijsactiviteit bedenken en uitvoeren over duurzame ontwikkeling. Net zoals de andere workshops, is deze workshop een co-creatie van opleidingsinstituut en vmbo-locatie. De meerwaarde van de themabijeenkomsten is dat studenten van verschillende vakken, leerjaren en instituten met elkaar samenwerken, waardoor er 'kruisbestuivingen' ontstaan. Studenten van het praktijkvak 'koken' ontwierpen

bijvoorbeeld, samen met studenten Engels, een vakoverstijgende lessenserie, zodat het vak Engels opeens veel beter aansluit bij de interesse van de leerlingen, namelijk: koken. Deze co-creaties maken dat studenten trots zijn op hun vak en op de producten die zij ontwerpen. Ook waarderen studenten dat het thema-aanbod zo breed is.

Meer informatie

Bart van Duijn

b.van.duijn@yuverta.nl

Bekijk partnerschap:

SO I GO – Samen Opleiden In Groen Onderwijs
www.platformsamenopleiden.nl/opleidingsschool/so-i-go/

Website

www.yuverta.nl

Vaardigheden ontwikkelen in de context

Partnerschap: Academische Opleidingsschool PO Noord Nederland (AOS PO NN)

Studenten hebben de mogelijkheid om onder begeleiding van hun schoolopleider en samen met medestudenten, wkelijks aan het werk te gaan met de leerdoelen van een vakgebied. De koppeling tussen theorie en praktijk vindt plaats in de rijke leeromgeving van de basisschool. De schoolopleider speelt daarbij een belangrijke rol.

Door de nauwe samenwerking met docenten van de opleiding, is de schoolopleider op de hoogte van het curriculum en de leeruitkomsten van het betreffende vak. Daarnaast is hij als teamlid van de school nauw betrokken bij de praktijk van de school en de stageklas van de student. Derdejaars studenten van de Pabo Hanzehogeschool Groningen ontwikkelen zich onder begeleiding van een schoolopleider in het voeren van oudergesprekken.

Om de kracht van de werkplek daarbij optimaal te benutten, zetten de schoolopleiders de praatplaten van 'Bouwen aan een samenhangend curriculum' (Timmermans & Kroeze, 2021) in. Deze werkwijze sluit goed aan bij de visie van het partnerschap, waarvan een rijke leeromgeving, wederzijds leren en het optimaal benutten van de opleidingscontext van de basisschool en het opleidingsinstituut belangrijke elementen zijn. De werkwijze komt tegemoet aan de geldende opleidingseisen én aan de ontwikkelingsbehoefte van de student, en sluit aan bij de rijke leeromgeving van de basisschool. Instituutsopleiders, schoolopleiders en studenten – de driehoek – gaan gelijkwaardig met elkaar in gesprek. Kenmerkend voor de

aanpak is dat de driehoek aan het begin van het leertraject bespreekt wat de student gaat leren en doen. Zij bespreken vooraf, ieder vanuit het eigen perspectief, de leeropbrengst (waar moet het traject toe leiden?), de maat (wanneer is het goed?) en de leerweg (wat ga ik doen om dat te bereiken?).

Werkwijze

Studenten, schoolopleiders en instituutsopleiders komen bij elkaar om samen het thema – in dit geval 'oudergesprekken' – en de vereiste vaardigheden te verkennen.

De studenten en schoolopleiders nemen de opbrengst van deze bijeenkomst mee naar de setting van de basisschool en gaan verder met het vaststellen van de leeropbrengst, de maat en de leerweg. Zo brengen de studenten in beeld wat ze moeten én willen leren, wanneer ze tevreden over én trots zijn op het resultaat, en op welke manier en met wie ze hun leerproces willen organiseren.

Bij het in kaart brengen van de leerweg is de rol van de schoolopleider cruciaal. Samen met de studenten verkent en faciliteert hij mogelijkheden die de school biedt om te oefenen en te leren. De begeleiding gaat uit van een talentkrachtige benadering. De schoolopleider geeft de student ruimte door open en studentgerichte vragen te stellen en biedt structuur door de student te ondersteunen bij het maken van een plan of onderzoeksopzet. Tijdens het proces is de schoolopleider nabij en ondersteunt hij de student flexibel, met het doel dat de student zelfstandig verder kan (scaffolding).

De studenten oefenen met elkaar en met collega's in de school. Ze kunnen de kunst afkijken en kunnen ook oefenen met ouders.

² Veenker, H., Steenbeek, H., Van Dijk, M., & Van Geert, P. (2017). Talentgerichte ontwikkeling op de basisschool. Coutinho.

(Peer)feedback is gemakkelijk georganiseerd en snel te realiseren.

Als eindproduct levert de student opnames in van een aantal gesprekken, die het proces van zijn ontwikkeling zichtbaar maken. De student schrijft een verslag over het proces en reflecteert op zijn ontwikkeling. De schoolopleider geeft hierop formatieve feedback, die de docent van het opleidingsinstituut meeneemt in de summatieve beoordeling van het eindproduct.

Opbrengsten

“Het voeren van gesprekken met echte ouders was spannend, maar wel erg leerzaam. Het heeft mij geholpen met de benadering van bepaalde leerlingen.”
(Student)

“Doordat het gaat over echte leerlingen, zie ik dat de studenten de voorbereiding van de gesprekken heel serieus nemen.”
(Schoolopleider)

Studenten vinden het leren in de praktijk waardevol en geven aan dat de schoolopleiders hen scherp houden door open, prikkelende vragen te stellen.

Schoolopleiders vinden het waardevol dat zij ruimte hebben om de context van hun school – teamleden, leerlingen en ouders – in te zetten voor de ontwikkeling van hun toekomstige collega’s. Het traject draagt op deze manier bij aan de ambitie van het partnerschap om een rijke leeromgeving te creëren en studenten te laten deelnemen aan alle activiteiten op de werkvloer.

Instituutsopleiders zien dat studenten richting geven aan hun eigen leerwensen en krijgen waardevolle eindproducten onder ogen. In de eindproducten zien zij het leerproces van de studenten terug en de toegevoegde waarde van het leren in de praktijk.

Meer informatie

Violet Kooyker

v.c.kooyker@pl.hanze.nl

Bekijk partnerschap:

Academische Opleidingsschool PO
Noord-Nederland

www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/academische-opleidingsschool-po-noord-nederland/

Werkplekbegeleiders meer betrekken bij Samen Opleiden

Partnerschap: Opleidingsschool FC-NHL (Friesland College - NHL Stenden Hogeschool)

In 2020-2021 voerden wij met tweedejaars studenten van opleidingsschool FC-NHL een experiment uit dat erop was gericht de verbinding met de begeleiding op de werkvloer te verbeteren.

Er waren twee overwegingen om hiermee aan de slag te gaan:

- Verbinding tussen de begeleiders van de bijeenkomsten en de begeleiders op de werkvloer komt de opleiding van de studenten ten goede.
- De werkplekbegeleiders meer meenemen in de visie van het partnerschap dient uiteindelijk ook de opleiding van de student.

De begeleidende bijeenkomsten tijdens het werkplekleren vinden plaats in de praktijk van het Friesland College onder leiding van zowel schoolopleiders als instituutopleiders. Vanuit deze opleiders wordt het contact met de werkplekbegeleiders verstevigd. Daartoe zetten we verschillende middelen in, waarvan we een voorbeeld uitlichten.

Binnen het landelijk project *Ruimte voor Wendbaar Vakmanschap is een begeleidings-instrument* ontwikkeld op basis van onderzoek onder mbo-studenten, onder meer in de praktijkroute van het Friesland College. Doel van het instrument, 'Waaier'³ genoemd, is om het praktijkleren van mbo-studenten te monitoren, hun praktijkervaringen te begrijpen en te waarderen, en daarmee de begeleiding van het leren in de praktijk te versterken. In het

³ Over de waaier is meer te lezen in: Hoeve, A. e.a., (2021). Handboek beroepsgerichte didactiek. Effectief opleiden in het mbo en hbo. z.p.: uitgeverij Pica. ISBN 9789493209244 en op de website husite.nl/ruimtevoorwendbaarvakmanschap

experiment is de waaier ingezet bij tweedejaars studenten van Opleidingsschool FC-NHL. Ook zij leren immers, net als mbo-studenten, in de beroepspraktijk en ook bij hen kan de beroepsgerichte begeleiding versterkt worden. Vijf werkplekbegeleiders hebben de waaier samen met studenten uitgeprobeerd. De werkplekbegeleiders formuleren op basis van de waaier vragen voor de studenten om inzicht te krijgen in de leerprocessen van de studenten. Daarnaast observeren zij het handelen van de studenten. Zo krijgen de werkplekbegeleiders een beter beeld van de manier waarop zij de studenten kunnen ondersteunen bij het praktijkleren. Zij kunnen hun begeleiding daarop aanpassen en vervolgens nagaan hoe het leerproces zich verder ontwikkelt. De studenten kunnen op hun beurt dezelfde vorm gebruiken om het leren van hun mbo-studenten te versterken.

De werkplekbegeleiders zijn positief: met deze werkwijze kunnen ze de FC-NHL-studenten helpen hun praktijkervaringen te kaderen, erop in te zoomen, te begrijpen wat er gebeurt en ervan te leren. Daarnaast voelen de werkplekbegeleiders zich meer gezien, gewaardeerd en serieus genomen in hun rol bij het Samen Opleiden. Het werken met de waaier in combinatie met het intensievere contact tussen

werkplekbegeleiders en begeleiders van de bijeenkomsten heeft de samenwerking versterkt. De kracht van het mbo, het opleiden van studenten voor een beroep, wordt steeds meer benut in het beroepsgericht begeleiden van studenten van de opleidingsschool. Ook is er een begin gemaakt met het gesprek over de vraag wat de visie op Samen Opleiden betekent voor de werkplekbegeleiding.

Meer informatie

Lysbeth Brattinga

lysbeth.brattinga@nhlstenden.com

Bekijk partnerschap:

Opleidingsschool FC-NHL (Friesland College - NHL Stenden Hogeschool)

www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/opleidingsschool-fc-nhl/

Website

www.frieslandcollege.nl/over-ons/fc-nhl-opleidingsschool

Samen ontwerp- onderzoek doen

Partnerschap: Academische Opleidingsschool Oost Nederland (AOS-ON)

Deze parel is voortgekomen uit de behoefte om één taal te spreken in de begeleiding van studenten van verschillende opleidingsinstituten. De gemeenschappelijke taal wordt ontwikkeld in het proces waarin opleiders van de HAN, Windesheim en de onderzoekscoördinatoren van vijf vo-scholen een gezamenlijke onderzoeksdidactiek ontwikkelen.

Uitgangspunt bij onze didactiek is dat herhaling en samenwerking leiden tot beter begrip van en meer vaardigheid in praktijkonderzoek, daarom ontwerpen studenten een beroepsproduct tijdens verschillende onderzoeksycli. Een gezamenlijk onderzoek naar de context van de stage is het vertrekpunt van het onderzoeken- en ontwerpproces. Ter ondersteuning van dit onderzoek is een HAN-handleiding herschreven die rekening houdt met verschillende vakken en met de verschillende beoordelingsformulieren van de instituten.

De studenten voeren drie deelonderzoeken uit. In deelonderzoek 1 analyseren de studenten gezamenlijk de context bijvoorbeeld door een vragenlijst af te nemen bij leerlingen en door collega's te interviewen. Door het doel van het onderzoek te koppelen aan de eigen onderwijsvisie, bepalen de studenten hun praktijkprobleem en onderzoeksdoel. Er ontstaat co-creatie als studenten van hetzelfde vak dezelfde enquête afnemen en samen de resultaten bespreken. In deelonderzoek 2 bepalen de studenten aan welke ontwerpeisen het beroepsproduct moet voldoen. Naast literatuuronderzoek, nemen ze gestructureerde, verdiepende interviews af op de werkplek. In het laatste deelonderzoek testen de studenten hun beroepsproduct in de praktijk en koppelen ze hun bevindingen terug aan collega's en medestudenten.

In (twee)wekelijkse bijeenkomsten met onderzoeksbegeleiders geven de studenten elkaar feedback. Als onderdeel van ieder deelonderzoek houden de studenten een posterpresentatie om gestructureerd feedforward te krijgen van medestudenten en begeleiders.

Door deze werkwijze internaliseren studenten het onderzoeksonderwerp meer dan voorheen. Doordat studenten de context goed analyseren en het onderwerp vaak wordt besproken, verwachten we dat in co-creatie met bijvoorbeeld de vakgroep het beroepsproduct duurzaam in de school kan worden toegepast. Studenten krijgen door de werkwijze zicht op en ervaring met praktijkonderzoek.

Meer informatie

Hans Vester

h.vester@bc-enschede.nl

Lisanne Klein Gunnewiek

lisanne.kleingunnewiek@han.nl

Robert Boonstra

re.boonstra@windesheim.nl

Bekijk partnerschap:

Academische Opleidingsschool Oost Nederland (AOS-ON)

www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/academische-opleidingsschool-oost-nederland-aoson/

Website

www.aos-on.nl

Weloverwogen leraargedrag

De parels in dit hoofdstuk laten zien dat partnerschappen studenten prikkelen om goed na te denken over de keuzen die ze maken, over de vraag waarom ze welke keuze maken en welke overtuigingen daar invloed op hebben. Kortom, studenten worden gestimuleerd om antwoord te geven op de vraag: waarom doe ik wat ik doe?

Zo gebruiken studenten bijvoorbeeld een instrument dat hen helpt om keuzes te maken uit verschillende reflectiemodellen en schooltypen. Ook denken ze na over de vraag op basis van welke gevoelens, waarden en opvattingen ze die keuzes maken. Een ander voorbeeld laat zien dat het bij het maken van keuzes helpt om kennis over de klas, pedagogisch-didactische kennis én een aantal centrale begrippen met elkaar te verbinden. Een volgende parel beschrijft het doelsysteem. Door de relatie te leggen tussen het handelen van de leraar en zijn motieven, drijfveren en overtuigingen, kan een antwoord gegeven worden op de vraag 'waarom doe je dit?'

De kern van de leervraag kan worden gevonden, zo blijkt uit het vierde voorbeeld, door vanuit verschillende perspectieven en oplossingsrichtingen te kijken naar de aannames van de studenten. De laatste parel laat zien hoe de mentor de student aan het denken kan zetten over de keuzes die hij maakt in het lesontwerp. Voorafgaand aan de les stelt de mentor hierover vragen aan de student.

Coachend opleiden met de NOA-Coachwaaier

Theorie en praktijk verbinden in ontwerpateliers

Het doelsysteem: meer uit het begeleidingsgesprek halen

Transformatief leren: hoe kom je tot de kern van je leervraag?

Samen boeiend onderwijs ontwerpen

Coachend opleiden met de NOA-Coachwaaier

Partnerschap: Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam (NOA)

In de opleidingspraktijk van NOA wordt de student coachend opgeleid. Dit betekent dat de toekomstige docent, naast pedagoog en didacticus, ook coach is. De student stelt de juiste vragen aan leerlingen en medestudenten, heeft empathisch vermogen en is zich bewust van de reflectiemethodieken die hij gebruikt. Deze attitude komt terug in de coachende begeleiding door de werkplekbegeleider.

De opleidingsvisie en de opleidingsdidactiek *Coachend Opleiden* van NOA komen samen in de *NOA-Coachwaaier*. Uitgangspunt is de student als *lerende leraar*. De NOA-Coachwaaier bevat coachkaarten waarmee je op diverse lagen en vanuit verschillende invalshoeken reflectiegesprekken kunt voeren. Ook helpt dit instrument studenten om wat zij leren op het partnerinstituut vorm te geven in de eigen onderwijspraktijk.

Aan de hand van dit instrument ervaren studenten hoe de gesprekken met de opleiders vorm en inhoud krijgen en hoe ze hun professionele identiteit, conceptgevoeligheid en omgevingsbewustzijn in de verschillende contexten van NOA kunnen ontwikkelen.

De Coachwaaier bevat verschillende reflectie-modellen. De student kiest het reflectiemodel dat op dat moment het beste past bij zijn ontwikkeling. Ook zijn in het instrument, vanuit het perspectief van de leraar, de verschillende onderwijsconcepten beschreven van de NOA-partnerscholen, zoals dalton, vrijeschool, montessori, kunstkapskolan of traumasensitief onderwijs. Zo krijgen studenten een beeld van wat een leraar in een bepaald type school moet kunnen én brengt het hen dichter bij de gevoelens, normen, waarden en opvattingen die ten grondslag liggen aan hun eigen handelen. Het instrument wordt gebruikt tijdens de gezamenlijke bijeenkomsten en bij de intervisie.

NOA leidt alle studenten op volgens dezelfde methodiek van coachend opleiden, maar steeds in een andere schoolcontext. De achterkant van de coachwaaier nodigt studenten uit om na te denken over de verschillende onderwijsconcepten van NOA-partnerscholen. Zo ontwikkelen zij hun eigen visie op onderwijs en kunnen ze beter bepalen welke NOA-partnerschool het beste bij hen passen.

Meer informatie

Petra van Beveren

petra@noa-amsterdam.nl

Bekijk partnerschap:

Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam (NOA)
www.platformsamenopleiden.nl/opleidingsschool/nieuwe-opleidingsschool-amsterdam/

Website

www.noa-amsterdam.nl

Theorie en praktijk verbinden in ontwerpatelier

Partnerschap: Twentse Partnerschap Samen Opleiden binnen Kennisnetwerk Lerende Leraren

Het is essentieel dat (aanstaande) leraren onderwijs kunnen ontwerpen voor een specifieke context en dat zij dit theory-informed doen. Dit is het uitgangspunt van het opleiden en professionaliseren van de Twentse partnerschappen, die zijn verenigd in het Kennisnetwerk Lerende Leraren. Of zoals een bestuurder het verwoordde: 'In onze scholen zie ik graag leraren die creatief en zelfdenkend omgaan met methodes en die verstandige keuzes maken.'

Zowel schoolopleiders als instituutopleiders hebben de behoefte om het opleiden in de beroepscontext inhoudelijk te verdiepen. Voor instituutopleiders is het lastig om algemene theorie betekenisvol te maken voor specifieke vraagstukken van studenten die in zeer uiteenlopende contexten werken. Schoolopleiders hebben juist behoefte aan toegang tot de theoretische concepten die studenten in de opleiding leren, zodat zij hen kunnen ondersteunen om het geleerde toe te passen in de beroepspraktijk.

Als het gaat om de verbinding tussen theorie en praktijk baseert het Kennisnetwerk Lerende Leraren zich op het theoretisch concept 'beredeneerd professioneel handelen' (Kemmeren, 2015). Daarbij wordt professioneel handelen onderbouwd door het verbinden van kennis over de klas (bijvoorbeeld het leerjaar, de dynamiek in de groep, verschillen tussen leerlingen), verschillende perspectieven (bijvoorbeeld pedagogiek, didactiek, communicatie, groepsdynamiek) en kennis over concepten (bijvoorbeeld autonomie, differentiatie of leesstrategieën).

Werkwijze

In de Twentse partnerschappen wordt de verbinding tussen theorie en praktijk onder andere gerealiseerd in ontwerpatelier, waarin schoolopleiders, instituutopleiders en vakdocenten samenwerken; een vorm van gezamenlijke curriculumontwikkeling dus.

Het ontwerpatelier is een didactisch scenario waarin theorie en praktijk heel dicht bij elkaar worden gebracht.

Ontwerpatelier kunnen bijvoorbeeld gaan over digitale didactiek, leesbevordering of drama. Een heterogeen samengesteld leerteam van studenten, schoolopleiders en eventueel leerkrachten of andere professionals komt op een basisschool bij elkaar. De ontwerpatelier leveren een bijdrage aan de ontwikkeling van een professionele cultuur bij het Samen Opleiden. Deze pavel focust op de professionele ontwikkeling van de studenten. Het leerteam voert eerst een verkenning uit, waarin ervaringen en kennis worden geëxpliciteerd. Dat gebeurt aan de hand van de volgende stappen.

- Het leerteam verkent het gekozen onderwerp door praktijksituaties te bespreken, bijvoorbeeld observaties van studenten of videobeelden van een onderwijssituatie. Deze uitwisseling levert bepaalde inzichten op. Een vraag hierbij kan zijn: Wat vind je van ...?
- Dan volgt een meer analytische fase, waarin de praktijksituaties worden geduid met behulp van theoretische inzichten. Hierbij kan een vraag een concept bevatten, bijvoorbeeld: Zie jij hier ook een vorm van beginnende geletterdheid?
- Vervolgens gaat de aandacht naar de eigen ervaring van de student in vergelijkbare situaties. Een reflectieve vraag zou kunnen zijn: Heb jij weleens meegemaakt dat ...?

- Dan richt het leerteam zich op de professionele identiteit van de student en wordt uitgezocht hoe de student een dergelijke activiteit zou willen uitvoeren. Centrale vragen hierbij zijn: Hoe zou jij als leerkracht willen bevorderen? Wat vind jij daarbij belangrijk?

Na deze verkenning formuleren studenten, als start van het ontwerpen, een persoonlijke leervraag. Basis voor het ontwerp is de verkenning, waarin conceptuele en context-specifieke kennis aan elkaar zijn gerelateerd. Tijdens het ontwerpen worden ideeën getoetst, plannen inhoudelijk uitgewerkt en uitgevoerd in de beoogde context. Opleiders begeleiden het hele proces en vervullen een voorbeeldrol: zij 'modellen' de toepassing van conceptuele kennis, verbinden contextspecifieke kennis aan de theorie en helpen studenten om beredeneerd professioneel te handelen. Om terug te komen op de metafoor van de kok: het ontwerpatelier is meer dan een kijkje nemen in de keuken; het is samen koken.

Opbrengsten

De ontwerpatelier hebben waarde voor zowel studenten als opleiders. Schoolopleiders ervaren opbrengsten op drie terreinen: hun eigen deskundigheid, het leerproces van studenten en het leren binnen de school. De schoolopleiders worden inhoudelijk deskundiger en kunnen door de combinatie van contextspecifieke en conceptuele kennis beter aansluiten bij de beginsituatie van studenten. Ze zien dat de studenten, mede dankzij hun inhoudelijke begeleiding, stappen maken in het toepassen van theorie op beroepssituaties en kritischer nadenken over hun handelen. Ook zien ze dat studenten in een heterogene groep leren van elkaar. Studenten ervaren het als verdiepend dat de schoolopleider dezelfde taal spreekt als de vakdocent op de pabo. De studenten bevestigen het beeld dat de schoolopleiders hebben en benoemen soortgelijke leeropbrengsten: door theorie te gebruiken denken ze kritisch na over keuzes die ze maken in hun eigen onderwijs en ze durven te experimenteren in de klas. De studenten vinden dat het leren in een heterogene groep waardevol kan zijn als er wordt gedifferentieerd.

Meer informatie

Hester Langkamp

H.langkamp@stichtingbrigantijn.nl

Anneloes Muller

a.muller@saxion.nl

Christine Kemmeren

c.m.kemmeren@saxion.nl

Edmée Suasso

e.m.suassodlimadprado@saxion.nl

Bekijk partnerschappen:

Twentse Partnerschap Samen Opleiden binnen Kennisnetwerk Lerende Leraren

- www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/partnerschap-academische-opleidingsschool-twente-west/
- www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/partnerschap-opleidingsschool-twente-oost/

Websites en onderzoek

- <https://samenopleiden.lerendeleraren.nl>
- <https://samenopleiden.lerendeleraren.nl/wp-content/uploads/2021/11/Theorie-in-de-praktijk-Ontwerpatelier.pdf>
- <https://samenopleiden.lerendeleraren.nl/lerarenopleider/ontwerpatelier/>

Het doelsysteem: meer uit het begeleidingsgesprek halen

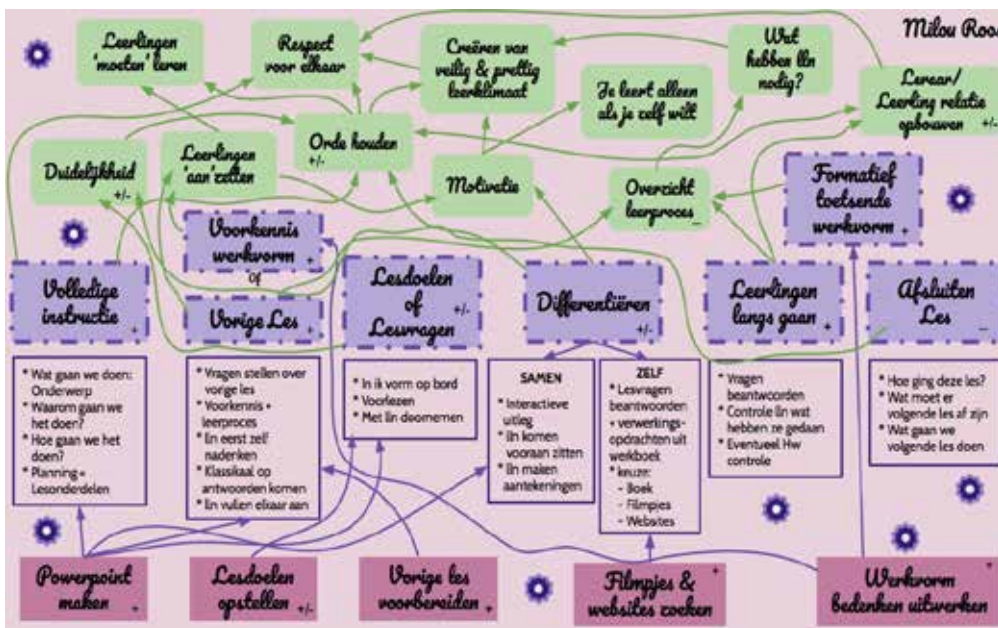
Partnerschap: Academische Opleidingschool Noord-Holland West (AONHW)

In de praktijk van het werkplekleren hebben we te maken met een grote diversiteit aan studenten. Het doelsysteem maakt het mogelijk om deze verschillende doelgroepen op te leiden vanuit één idee. Het doelsysteem houdt in dat de student een 'plaatje', een representatie, maakt van een gegeven les, waarin hij aangeeft wat de relatie is tussen zijn handelen en zijn lesdoelen. Het maken en het bespreken van het plaatje verdiept de begeleiding, blijkt uit onderzoek van de VU, partner in onze opleidingschool.

Het plaatje – een visuele weergave van een gegeven les op A3-formaat – is de basis voor het begeleidingsgesprek. Het helpt student en begeleider de les op verschillende niveaus te analyseren en onderdelen van de verschillende niveaus met elkaar te verbinden. Zo herkennen ze patronen en onderzoeken ze overtuigingen. Aan de hand van het plaatje kunnen de student

en begeleider aan elkaar laten zien hoe handelingen en doelen zich tot elkaar verhouden, bijvoorbeeld hoe een werkvorm aansluit bij een lesdoel als samenwerkend leren, en waarom er voor die werkvorm is gekozen.

De student maakt van een representatieve les letterlijk een plaatje. Aan de onderkant van een

A3-vel plakt hij post-its. Elk deel van de les op een aparte post-it. Zo ontstaat een reeks: de representatie van de les. Op de bovenliggende regel plakt de student nieuwe post-its waarop hij beschrijft waarom de activiteit in de les is opgenomen. Op elke volgende regel staat weer een antwoord op vraag "waarom doe je dit?". Zo ontstaan 3 á 4 regels met steeds abstractere motivaties. De student verbindt de verschillende niveaus met elkaar.

De explicitering en visualisering maken het de begeleider mogelijk de student te bevragen op de motivatie van zijn keuzes op meerdere niveaus: didactische keuzes, maar ook persoonlijke voorkeuren en overtuigingen.

Zo ontstaat er een rijk begeleidingsgesprek waarin optimaal wordt ingezoomd op het leren op de werkplek. De praktijk is het uitgangspunt voor het leren. De begeleider kan in het gesprek zijn praktijkkennis inzetten, theorie aanreiken of verwijzen naar het opleidingsinstituut. De begeleider onderzoekt in dialoog met de student welke

verbeteringen hij in zijn les kan toepassen om zijn doelen (beter) te bereiken. Deelnemers ervaren het werken met het doelsysteem als een keukentafelgesprek: er wordt een leeromgeving gecreëerd waarin student en begeleider ongedwongen een dialoog voeren.

Meer informatie

Hanna Westbroek

H.Westbroek@VU.nl

Michelle McDonnell

MCD@regiuscollege.nl

Bekijk partnerschap:

www.platformsamenopleiden.nl/opleidingsschool/academische-opleidingsschool-noord-holland-west/

Website

www.AONHW.nl

Transformatief leren: hoe kom je tot de kern van je leervraag?

Partnerschappen: Partnerschap 2, aspirant-opleidingschool Pilots en AOS-ON

Binnen onze partnerschappen is een opleidingsontwerp voor concerngestuurde didactiek ontwikkeld. De hulpvraag van de student is het uitgangspunt. Doel is de verbetering van de eigen werkpraktijk, met daarbij een grote mate van zelfwerkzaamheid. Omdat de vraag die de student in eerste instantie formuleert, na analyse vaak niet de uiteindelijke leervraag blijkt te zijn, gaan we op zoek naar de leervraag achter de hulpvraag.

Bij transformatief leren gaat het om een andere vorm van leren: anders naar een situatie leren kijken, een ander perspectief leren innemen, een ander frame ontwikkelen. Om transformatief leren te bevorderen en tot de kern van de leervraag te komen, is een goede analyse van de problematiek van belang⁴. Het is essentieel dat gekozen interventies aan het juiste dilemma zijn gekoppeld. Belangrijke factoren daarbij zijn: perspectiefwisselingen en het komen tot meerdere oplossingsrichtingen. Daar zetten we op in tijdens een brainstorm bij intervisie en/of begeleiding. We gaan op zoek naar zaken die mogelijk invloed hebben op de context waarin en het moment waarop de hulpvraag gericht is. Verschillende oplossingsrichtingen en andere perspectieven op de problematiek bieden ruimte om kritisch naar eigen aannames te kijken, de situatie te begrijpen en nieuwe opties voor acties te vinden.

Werkwijze

1. De inbreng van de praktijkervaring met de hulpvraag.
2. In een brainstorm gaan student en begeleider op zoek naar zaken die mogelijk invloed hebben op de ontstane situatie. Hierbij wordt buiten specifieke kaders gedacht. Een hulpvraag kan zich bijvoorbeeld richten op 'alternatieve vormen van zelfwerkzaamheid in de les'. In de brainstorm worden ook items benoemd die zijn gerelateerd aan eerdere lesfasen, maatschappelijk context, het soort vragen dat de leerlingen stelden, teamafspraken, verwachtingen, relatie leraar-leerling, planning, feedback geven, communicatie, zelfregulatie bevorderen, coachen. Los dus van de hulpvraag. Er worden zoveel mogelijk aan de praktijkervaring gerelateerde perspectieven en oplossingsrichtingen geformuleerd.
3. Op basis van deze lijst wordt de ingebrachte problematiek geanalyseerd met de inbrenger: welke van deze items spelen een rol in jouw specifieke situatie? Welke zouden een oplossingsrichting kunnen zijn? Waar heb je invloed op? Welke oplossing prioriteer je? Welke leervraag volgt hieruit? In het voorbeeld over zelfwerkzaamheid bleek, na deze analyse, dat de leervraag niet zozeer betrekking had op alternatieve vormen van zelfwerkzaamheid, maar op het geven van een duidelijke instructie voor zelfwerkzaamheid. Anders dus dan de vooraf geformuleerde hulpvraag.
4. De leervraag wordt vervolgens gekoppeld aan begrippen, die het gericht zoeken naar relevante theorie ondersteunen. Vaak op meerdere items uit de brainstormlijst, omdat niet alleen de inbrenger na de analysefase een leervraag benoemt. Uit de sessie nemen ook andere deelnemers leervragen mee, vanuit een ander perspectief of een andere oplossingsrichting.
5. De student zet de leervraag om in een concreet leerdoel, zoekt met 'zoekbegrippen' relevante literatuur, beschrijft gebruikte literatuur, kiest acties, geeft een indicatie van de studiebelasting en formuleert het verwachte resultaat. Na experimenteren in de uitvoering volgt een evaluatie (wat heb je gedaan?) en een reflectie (wat heb je ervan geleerd?).

Opbrengsten

De studenten ontwerpen zo hun eigen leerwerktaken. Invulformats voor casusinbreng en leerwerktaken bieden hierbij structuur. Door een schema met een overzicht van de leerwerktaken is zichtbaar voor welke bekwaamheden en leeruitkomsten bewijslast in het studentdossier staat.

⁴ Wessum, L. v., & Verheggen, I. (2018). Leiding geven aan een lerende school. Oud Turnhout: Gompel & Scavina bvba.

Dit kan leiden tot gericht werken aan een bekwaamheid waar nog onvoldoende bewijslast voor is. Want vraaggestuurd betekent niet dat het leren enkel wordt bepaald door de leervraag van de student. Uiteindelijk zijn de bekwaamheden en beschreven leeruitkomsten bepalend, de weg ernaar toe kan variëren op inhoud, vorm en volgorde.

“De intervisiemiddagen zijn bijzonder constructief en verdiepend. We koppelen theorie echt aan de praktijk waar we zelf middenin zitten. Ik ben literatuur anders gaan zien en gebruiken. We kunnen elkaar aanscherpen en heel gericht helpen aan relevante literatuur op basis van de zoekbegrippen. Een casus die niet direct voor mij van toepassing is, brengt me toch inzichten doordat je gedetailleerd kijkt naar handelingen, beweegredenen erachter en alternatieven. Hieruit zijn leervragen op te pikken voor mijzelf.”
(Student)

Vanuit onze visie op het beroepsbeeld en op opleiden (waarborg 1 ‘Lerende leraar’) richt opleiden zich op transformatief leren, leervraagarticulatie, koppelen theorie en praktijk, ervaren van de betekenis van theorie voor de praktijk en samenwerkend leren. Deze facetten komen in het beschreven opleidingsontwerp aan bod (waarborg 2 ‘Leeromgeving’).

De studenten geven aan dat zij kritischer reflecteren op hun eigen veronderstellingen.

Zij ervaren gedeelde problematiek, zien meer opties voor nieuwe acties, en ervaren de waarde van theorie in de praktijk. Ze zijn actiever betrokken bij de intervisie door de gezamenlijke brainstorm en door zoekbegrippen te benoemen.

De uitkomsten bieden aan alle studenten een omvangrijk ‘mogelijke-oplossingen-bestand’ voor leervraagarticulatie, dat eventueel inzetbaar is op een ander tijdstip met een andere, gerelateerde hulpvraag.

Bijvangst is dat studenten actief literatuur uitwisselen en handvatten en ideeën voor leervraagarticulatie krijgen als zij het formuleren van een leervraag nog moeilijk vinden. Er is sprake van zichtbaar samen leren en elkaar onderbouwd ondersteunen. Naast sturing en steun biedt deze werkwijze ook inspiratie.

Meer informatie

Wilma Weekenstroo
wilmaweekenstroo@wfwijz.nl

Bekijk Partnerschappen:

Partnerschap 2, aspirant-opleidingsschool Pilots en AOS-ON

- www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/partnerschap-2/
- www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/academische-opleidingsschool-oost-nederland-aoson/

Samen boeiend onderwijs ontwerpen

Partnerschap: Marnix Academie – Partners in Opleiding en Ontwikkeling

De werkplekbegeleider zit achter in de klas, observeert de student en geeft de student na de les feedback. Herkenbaar, maar soms niet zo effectief. Daarom verschuiven we het begeleiden 'naar de voorkant'.

Lessen voorbereiden is een complexe vaardigheid. Eerstejaarsstudenten worstelen met het lesvoorbereidingsformulier, het vaststellen van de beginsituatie en met het toepassen van vakdidactiek. Gevolgen: de kwaliteit van de les is niet best en er is veel tijd nodig voor de nabespreking.

Het levert veel op als je de begeleiding naar de voorkant vershuift. Werkplekbegeleider en student bereiden samen een les voor, waarbij de werkplekbegeleider vragen stelt die de student aan het denken zetten over het lesontwerp en de groep. In samenwerking hebben schoolopleiders, werkplekbegeleiders en instituutopleiders in ons partnerschap daarvoor de routekaart 'Samen boeiende lessen ontwerpen' ontwikkeld.

De 'route' bestaat uit zeven stappen

Er is een routekaart voor de werkplekbegeleider en een routekaart voor de student met een toelichting op de stappen.

- Stap 1. **Les kiezen voor over twee weken**
- Stap 2. **Bespreking leerpunten lessen vandaag**

Een week later, samen ontwerpen van de les:

- Stap 3. **Bespreking lesopzet: leerpunten, doelen, beginsituatie**
- Stap 4. **Vakdidactiek, theorie en verrijken**
- Stap 5. **Organisatie en tijdsplanning**
- Stap 6. **Evaluatie en reflectie**
- Stap 7. **Invullen lesvoorbereidingsformulier**

Bij het doorlopen van de stappen stelt de werkplekbegeleider vragen als: "Welke vakdidactiek is passend bij deze les?" (stap 4) of "Hoe evalueer je of de doelen zijn behaald?" (stap 6). De student stelt vragen aan de werkplekbegeleider over de voorbereiding van de les. Na het gesprek heeft de student voldoende informatie om de les goed voor te bereiden en het lesvoorbereidingsformulier in te vullen (stap 7).

Het begeleiden aan de voorkant biedt de werkplekbegeleider de gelegenheid om theorie en praktijk te verbinden en de student te wijzen op valkuilen. De student heeft de les vooraf goed doordacht en doet succeservaringen op. De ervaring leert dat studenten boeiender, uitdagender en betekenisvollere lessen ontwerpen en dat de nabespreking van de les echt korter is.

Meer informatie

Annette Schaafsma

a.schaafsma@hsmarnix.nl

Jessica Kuiper

j.kuiper@hsmarnix.nl

Bekijk partnerschap:

Marnix Academie – Partners in Opleiding en Ontwikkeling
www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/marnix-partnerschap-in-opleiding-en-ontwikkeling/

Websites

- www.marnixpartnerschap.nl
- www.marnixpartnerschap.nl/leren-in-de-praktijk/begeleiden-en-beoordelen-van-studenten/

Innovatieve leeromgevingen

De parels in dit hoofdstuk laten zien dat partnerschappen gebruikmaken van nieuwe methodieken, die eraan bijdragen dat studenten worden opgeleid tot innovatieve leraren.

Het eerste voorbeeld beschrijft hoe praktijkdagen studenten ondersteunen bij de ontwikkeling van hun competenties als vernieuwend docent. Tijdens innovatieve modules gaan de studenten met elkaar in gesprek over pedagogische en didactische vernieuwing. Co-teaching staat centraal in het tweede voorbeeld. Studenten, werkplekbegeleiders en vakdidactici werken samen bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van lessen over vernieuwende vakdidactische onderwerpen.

De derde parel beschrijft een leerwerkactiviteit waarin studenten buiten de lesmethode om innovatief omgevingsonderwijs ontwerpen en met hun leerlingen uitvoeren. Het laatste voorbeeld laat zien dat studenten worden opgeleid tot toekomstbestendige en toekomstbehendige leraren door hen de regie te geven over hun leren en door maatwerk te bieden.

Innovatief Samen Opleiden met praktijkdagen en innovatieve modules

Co-teaching: een innovatief begeleidingsconcept voor de leerwerkplek

Innovatief omgevingsgericht leren

Op maat werkplekleren met een individueel leerwerkplan

Innovatief Samen Opleiden met praktijkdagen en innovatieve modules

Partnerschap: Haagse Opleidingschool (HOS)

Samen Opleiden is het leidende opleidingsmodel bij het Instituut voor Lerarenopleidingen (IVL) van de Hogeschool Rotterdam. Alle voltijdstudenten en 70% van de deeltijdstudenten van het IVL worden opgeleid binnen de partnerschappen waarin het IVL participeert.

Het leren van studenten wordt ondersteund door een werkplekcurriculum, dat bestaat uit vormen van formeel leren, zoals intervisie en workshops, en uit informele vormen van leren: het leren door doen. Het curriculum van IVL biedt het kader. Daarbinnen hebben de partnerschappen ruimte voor contextspecifieke invullingen en is er voor aanstaande leraren ruimte voor hun eigen leervragen.

Elk partnerschap heeft een eigen visie op goed opleiden in en voor de eigen context. Samen Opleiden betekent dat we recht doen aan de eigenheid van de verschillende scholen, deze benutten, en tegelijkertijd zorgen dat goede leerresultaten worden gerealiseerd en dat de kwaliteit van de opleiding op orde is. Dit krijgt vorm door een basisprogramma voor alle studenten, aangevuld met een programmaboekje per partnerschap, waarin ruimte is voor verbreding en verdieping. Het programma van de Haagse Opleidingschool (HOS), dat bestaat uit werkplekleren, praktijkdagen en innovatieve modules (innomo's) is hiervan een mooi voorbeeld.

Werkwijze

Een belangrijk uitgangspunt van het opleidingsprogramma van de HOS is dat studenten worden opgeleid tot start- en stadsbekwame leraren, die in het onderwijs een bron van inspiratie en vernieuwing zijn. Eigenaarschap van de eigen ontwikkeling is daarbij essentieel. Op basis van deze uitgangspunten hebben we de HOS praktijkdagen en innomo's ontwikkeld.

HOS praktijkdagen

Met de HOS praktijkdagen ondersteunen we alle studenten binnen de HOS bij de ontwikkeling van hun competenties als vernieuwend leraar. Per schooljaar zijn er vier centrale HOS praktijkdagen waar alle studenten aan deelnemen. Dit is een onderdeel van hun beoordeling: zij reflecteren op de vraag wat zij hebben geleerd van de praktijkdagen en hoe zij dit in hun dagelijkse praktijk toepassen.

Er is een gevarieerd palet aan modules ontwikkeld, waaruit studenten tijdens deze praktijkdagen kunnen kiezen. Zo zijn er bijvoorbeeld de modules 'Ict: de leerling in beeld', 'Activerende werkvormen', 'Passend onderwijs', 'Kijkje in het mentoraat', '21ste-eeuwse vaardigheden' en 'Onderwijs-ethiek'. De meeste modules bestaan uit twee workshops die in combinatie worden gevolgd. Daarnaast worden er losse workshops aangeboden over thema's waar studenten behoefte aan hebben. Welke thema's dat zijn, halen we op in tevredenheidsenquêtes en in ons studentenpanel.

De modules worden ontwikkeld en gegeven door onze co-docenten, meestal een duo. Co-docenten van verschillende scholen en lerarenopleidingen werken hierbij samen. Eens per jaar komen alle co-docenten bij elkaar in een ontwerpessie, waar de verschillende modules worden afgestemd op elkaar, én op onze visie en ambities.

Innomo's

De zogenoemde 'innomo's' – innovatieve modules – zijn een belangrijke impuls voor vernieuwing. Innomo's gaan over de pijlers van onze visie: pedagogisch en didactisch vernieuwen. Aansluitend op de praktijkdagen worden jaarlijks een aantal innomo-bijeenkomsten georganiseerd, waar studenten, werkplekbegeleiders, school- en instituutsopleiders en leidinggevenden met elkaar in gesprek gaan over pedagogische en didactische vernieuwing.

Er worden hiervoor inspirerende sprekers uitgenodigd die een presentatie verzorgen in het kader van inhoudelijke themalijnen over bijvoorbeeld 'reflectie', 'urban education', 'onderwijs van de toekomst' en 'inclusief onderwijs'. Vervolgens gaan de deelnemers met elkaar in gesprek over de vraag hoe deze inzichten kunnen worden vertaald in concrete acties. Op die manier inspireren we elkaar tot vernieuwing.

Opbrengsten

Met de praktijkdagen en innomo's kunnen we aansluiten bij de leer- en ontwikkelvragen van

onze studenten. De innomo's dragen bij aan pedagogische en didactische vernieuwing. Vervolgstap is de ontwikkeling van innovatieve stageplaatsen waar studenten op kunnen solliciteren. Ook zijn we bezig met een pilot waarin modules uit onze praktijkdagen worden omgezet in een on-demand programma, zodat bijvoorbeeld ook deeltijdstudenten hiervan gebruik van kunnen maken.

"Van de praktijkdag kregen mijn collega en ik van studenten de mooie feedback dat zij nu praktische voorbeelden van werkvormen hadden geleerd, waarmee het theoretische deel van hun opleiding minder abstract werd."
(co-docent HOS, Segbroek College)

Meer informatie

Judith de Ruijter

j.de.ruijter@aoconsult.nl

Caroline Korpershoek

C.Korpershoek@hr.nl

Bekijk partnerschap:

Haagse Opleidingsschool (HOS)

www.platformsamenopleiden.nl/opleidingsschool/haagse-opleidingsschool-hos/

Websites

- www.haagseopleidingsschool.nl
- www.hogeschoolrotterdam.nl/samenwerking/instituten/instituut-voor-lerarenopleidingen/tweedegraads/samen-opleiden/

Co-teaching: een innovatief begeleidingsconcept voor de leerwerkplek

Partnerschap: Opleidingsschool IN*oost

Voor de start van de pilot 'co-teaching' heeft een werkgroep zich verdiept in het concept co-teaching aan de hand van een dissertatie⁵ en een artikel⁶. Co-teaching maakt denkprocessen en kennis van ervaren docenten meer zichtbaar en beschikbaar voor studenten, en zorgt ervoor dat studenten geleidelijk zelfstandig(er) gaan lesgeven.

Het project sluit goed bij de aandachtspunten ruimte voor perspectieven, leren van en met elkaar, en leren door te onderzoeken, die IN*oost geformuleerd heeft. Bij co-teaching werken en leren student, werkplekbegeleider en vakdidacticus gedurende de stageperiode samen. Vanuit deze 'driehoek' worden lessen samen ontworpen, uitgevoerd en geëvalueerd. Er is in de pilot speciale aandacht voor vreemdetalendidactiek (studenten Engels en Duits), maar er wordt ook bekeken of het mogelijk is de methodiek bij meerdere vakgebieden toe te passen. Tijdens de stageperiode van ca. 16 weken volgen de deelnemers vier workshops waarin ze bekend worden gemaakt met co-teaching en vervolgens aan de slag gaan met een lesontwerp over een vakdidactisch onderwerp, bijvoorbeeld 'gespreksvaardigheid' of 'gamification'. Na elke workshop werken de werkplekbegeleider en student(en) het lesontwerp samen verder uit en zij geven ook samen de les. Zo werken student en werkplekbegeleider intensiever en gelijkwaardiger samen dan gebruikelijk. Er is ruimte voor variatie en

differentiatie in begeleidingsvormen (*scaffolding* en *modelling*). Voor de lesevaluatie heeft de projectgroep bij het bestaande lesplanformulier een kijkkader ontwikkeld.

De bevindingen na twee jaar zijn positief: Samen Opleiden wordt zichtbaar Samen Leren. De drie betrokkenen – werkplekbegeleider, student en vakdidacticus – maken alle drie een ontwikkeling door. Studenten ervaren een intensievere en meer gelijkwaardige werkrelatie met hun begeleider en passen de bestudeerde vakdidactische theorie bewuster toe. De werkplekbegeleiders geven aan dat de workshops hen enthousiasmeren om met co-teaching aan de slag te gaan. Zowel studenten als werkplekbegeleiders ervaren het als een fijne begeleidingsvorm dat ze om beurten voor de klas staan. De vakdidacticus krijgt meer inzicht in het werkplekleren en kan de aandacht richten op de vakdidactische aspecten.

Meer informatie

Jeannine Jansen

jeannine.jansen@in-oost.nl

Bekijk partnerschap:

Opleidingsschool IN*oost

www.platformsamenopleiden.nl/opleidingsschool/opleidingsschool-in-oost/

Websites

- www.han.nl/over-de-han/organisatie/academies/academie-educatie/
- www.han.nl/nieuws/2021/10/van-stage-naar-co-teaching/index.xml

⁵ Fluit-Lamert, E (2018). Passend Onderwijzen met Co-Teaching. Studie naar de gemeenschappelijke betekenisverlening van co-teaching teams [Proefschrift] Universiteit Utrecht

⁶ van Velzen, C.; Volman, M., Brekelmans, M. (2019) Modelling en scaffolding als begeleidingsinstrumenten tijdens het samen lesgeven door vakbegeleiders en leraren in opleiding UvA-DARE Universiteit van Amsterdam

Innovatief omgevingsgericht leren

Partnerschap: Opleidingsschool Zutphen

Ons partnerschap wil studenten in een rijke en diverse leeromgeving opleiden tot innovatieve en creatieve leraren met een sterke professionele identiteit. We dagen studenten (en leraren) uit om vorm te geven aan betekenisvol leren en het leren te verbinden aan actuele ontwikkelingen en ontwikkelingen in de regio. Om dat te bereiken hebben we vijf visiepijlers geformuleerd.

Voor de derdejaars studenten van de HAN is de leerwerktaak Innovatief omgevingsgericht leren ontwikkeld. Studenten ontwerpen zelf (voor hen) vernieuwend betekenisvol onderwijs (buiten de lesmethode om), waarbij ze de leerlingen op een creatieve manier aan het werk zetten met de lesstof en daarbij de leeromgeving buiten de school betrekken. Door het ontwerp vervolgens uit te voeren, leren studenten of deze vorm van onderwijs bij hen past.

Werkwijze

Om de leerwerktaak te introduceren organiseren we startbijeenkomsten voor studenten en voor werkplekbegeleiders (afzonderlijk). De werkplekbegeleider heeft als procesbegeleider een belangrijke rol en geeft regelmatig constructieve feedback.

In de startbijeenkomsten worden de mogelijkheden binnen de verschillende leergebieden (alfa- beta- of gammavakken) samen verkend en wordt het proces besproken. Een externe partij, het **Educatiepunt**, brengt voorbeelden van omgevingsgericht leren in, reikt artikelen en geeft tips. Ook hebben studenten de mogelijkheid om het lokale netwerk van het Educatiepunt (bedrijven en organisaties in de omgeving van de school) in te zetten. Bijvoorbeeld: leerlingen van een basisschool De Schakel in Apeldoorn werken aan voorstellen om het sportcafé van Omnisport aantrekkelijker te maken voor kinderen. Ze maken op school een onderzoeksplan, stellen vragen aan medewerkers van Omnisport, volgen een workshop van een interieurontwerpster, ontwerpen een speeltoestel met één van de ontwerpers van Monkey Town, en vertalen

uiteindelijk al hun ideeën samen met een kunstleraar naar een grote 3D-plattegrond van het sportcafé. Ook geeft het Educatiepunt artikelen en tips mee over een mogelijke aanpak en succesfactoren. Daarnaast biedt zij de studenten aan om haar lokale netwerk in te zetten, dat bestaat uit verschillende bedrijven en organisaties in de omgeving van de school.

Het ontwerp van de leerwerktaak moet voldoen aan de volgende criteria:

- Leerlingen ontdekken de relevantie van het leergebied in de buitenschoolse wereld/realiteit. Daartoe moeten studenten die relevantie zelf kunnen verwoorden. Ze gebruiken hierbij literatuur en andere bronnen.
- Het ontwerp is (voor de student) vernieuwend; voegt iets toe aan het repertoire waarover de student als leraar beschikt.

Tijdens het proces voeren we levendige gesprekken met de studenten over de waarde van het benutten van de leeromgeving buiten de school en het opwekken van de interesses van de leerlingen. Studenten zien kansen, inspireren elkaar over mogelijkheden en leggen een link met hun eigen interesses en netwerken.

De studenten sluiten af met een presentatie aan medestudenten, werkplekbegeleiders en andere geïnteresseerden.

Ik vind het belangrijk dat leerlingen weten waarom ze iets moeten leren. Voor de leerwerktaak Innovatief omgevingsgericht leren heb ik samen met mijn medestudent een les ontworpen waarbij de leerlingen naar de supermarkt gingen om afgeprijsde producten (verschillende percentages) met elkaar te vergelijken. Het leverde zowel ons als de leerlingen veel op: de leerlingen waren heel gemotiveerd, leerden waarom procenten uitrekenen nuttig is en leerden andere vaardigheden zoals samenwerken, plannen en organiseren. Wij leerden o.a. hoe we de omgeving buiten de school konden benutten voor ons onderwijs. (Student 3e jaars)

Opbrengsten

De leerwerktaak maakt studenten bewust van de relevantie van het vak waarin ze lesgeven. Ook leren zij hoe ze dit aan de leerlingen kunnen overbrengen. De leerwerktaak biedt ruimte om te experimenteren en op een andere manier met de lesstof om te gaan. Door de leeromgeving buiten de school te betrekken, leren de studenten onder andere: plannen, organiseren, communiceren en netwerken.

Studenten ervaren dat leerlingen gemotiveerder zijn op het moment dat ze buiten de school leren. En doordat de lesstof wordt verbonden aan hun belevingswereld, begrijpen ze de lesstof beter.

Dat de leerlingen ruimte krijgen in de 'echte wereld', maakt dat ze andere talenten ontdekken of dat verborgen talenten boven tafel komen, zo is de ervaring van de studenten. Bijvoorbeeld: een leerling die in het klaslokaal moeilijk stil kan zitten en daardoor vaak de les verstoort, laat bij het leren buiten de school een enorme daadkracht zien en weet als groepsaanvoerder zijn medeleerlingen goed te motiveren en aan het werk te zetten.

De meeste studenten concluderen dat onderwijs, waarbij de buitenschoolse leeromgeving is betrokken, zorgt voor een grotere leeropbrengst, zowel voor henzelf als voor de leerlingen.

Meer informatie

Annelies Claassen

opleidingsschoolzutphen@gmail.com

Bekijk Annelies Claassen

opleidingsschoolzutphen@gmail.com

Bekijk partnerschap:

Opleidingsschool Zutphen

www.platformsamenopleiden.nl/

opleidingsschool/opleidingsschool-zutphen/

Websites

- www.opleidingsschoolzutphen.nl

- www.linkedin.com/company/opleidingsschool-zutphen/

partnerschap:

Opleidingsschool Zutphen

www.platformsamenopleiden.nl/

opleidingsschool/opleidingsschool-zutphen/

Websites

- www.opleidingsschoolzutphen.nl

- www.linkedin.com/company/opleidingsschool-zutphen/

Visiepijlens partnerschap Opleidingsschool Zutphen

Innovatief omgevingsgericht leren

Creatief denken en handelen in het onderwijs

Aanleren van een kritisch onderzoekende houding

Verbinding maken tussen persoon, theorie en praktijk

Ontwikkelen van een gevarieerde kijk op het onderwijsveld in een rijke leercontext

Op maat werkplekleren met een individueel leerwerkplan

Partnerschap: Opleidingsschool H2O

Ons partnerschap wil door maatwerk iedere student een passende leerwerkplek bieden en wil dat iedere student zich breed ontwikkelt. Met reflectie als motor van ontwikkeling, willen we toekomstbestendige en toekomstbehendige docenten opleiden. Vanuit deze visie is het logisch dat iedere student zijn eigen leerwerkplan schrijft.

Aan de hand van de beoordelingscriteria kijkt de student wat hij al kan, waar hij bekwaam in is en wat zijn verbeterpunten zijn. Deze leerdoelen werkt de student zo concreet mogelijk uit in leeractiviteiten en gedrag. Dit doet de student samen met de werkplekbegeleider, schoolopleider én instituutopleider. Ieders inbreng is van belang. Zo is de helicopterview van een schoolopleider nodig omdat die weet welke collega's de student de gewenste leermogelijkheden kunnen bieden. Zo benutten we de context optimaal.

Tijdens een bijeenkomst op school met de werkplekbegeleider, schoolopleider en instituutopleider relateert de student zijn leerdoelen aan de context van zijn leerwerkplek. De student kan daarbij gebruikmaken van hulpmiddelen, zoals kaartjes met de beoordelingscriteria, zodat de student makkelijk kan switchen tussen 'dat beheers ik al' en 'dat beheers ik niet'. Zo verschijnen op tafel twee kolommen: de basis voor het nieuwe leerwerkplan. Ook kan de student gebruikmaken van een instrument om zijn leerdoelen in concrete leeractiviteiten om te zetten.

De meerwaarde van de werkwijze zit in het ontwikkelgerichte gesprek bij het opstellen en bijhouden van het leerwerkplan. Het is immers een levend document. De student voert daarbij de regie. Er zijn bijeenkomsten op locatie waar studenten worden uitgenodigd om hierin met elkaar mee te denken.

Dat de student meer eigenaarschap ervaart, draagt bij aan het plezier en de motivatie van de student en daarmee aan het resultaat van het werkplekleren. Het individueel leerwerkplan leidt tot meer maatwerk. Dat is belangrijk omdat we te maken hebben met een diverse studentenpopulatie. Het is onze ambitie om het leerwerkplan in de toekomst een nog prominentere rol te geven bij de inhoudelijke keuzes die studenten binnen het geboden curriculum kunnen maken.

Meer informatie

Carry Quint

c.quint@dunamare.nl

Hans van Laar

h.vanlaar@dunamare.nl

Bekijk partnerschap:

Opleidingsschool H2O

www.platformsamenopleiden.nl/opleidingsschool/h2o/

Website

www.opleidingsschoolh2o.nl

Het panelgesprek: samen bouwen aan kwaliteit

Partnerschap: Partnerschap Opleiden in de School (POS)

Het verbinden van de waarborgen uit het nieuwe kwaliteitskader is een mooie ontwikkeling. Deze laatste parel ‘Het panelgesprek’ is daar een goed voorbeeld van.

In het POS zijn we ervan overtuigd dat we studenten alleen goed kunnen opleiden als opleiding en werkveld intensief samenwerken. Deze samenwerking is gebaseerd op vertrouwen en waardering en wordt gekenmerkt door gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Het POS groeide door de jaren heen flink in omvang en complexiteit. De toename van het aantal deelnemende schoolbesturen (ruim 40) leidde tot een diversiteit aan aanpakken, opvattingen en ontwikkelrichtingen.

Om het gezamenlijke en integrale karakter van het POS (en daarmee ook de kwaliteitsontwikkeling)

te ondersteunen, is het panelgesprek geïntroduceerd: ‘in dialoog samen verder bouwen aan de kwaliteit(scultuur) van het POS’. Bestuurder Ankie de Laat zegt hierover: “De basis voor kwaliteit in ons partnerschap is het gesprek met elkaar, van student tot werkplekbegeleider, directeur en bestuurder. Het is van belang dat we op de hoogte zijn van elkaars verhaal en dat we dezelfde taal gaan spreken. Het panelgesprek kun je zien als een vorm van samen onderzoeken die bijdraagt aan de kwaliteitscultuur in het POS.”

Werkwijze

In de panelgesprekken voeren actoren (zoals schoolopleiders, instituutopleiders, schoolleiders) uit verschillende regio’s binnen het POS de dialoog over hun opvattingen, ervaringen en kennis rond betekenisvolle thema’s. Deze gesprekken leveren input voor de verbetering van het Samen Opleiden.

40

Parels uit de praktijk

Afhankelijk van het beoogde doel, wordt er gekozen voor een heterogene (diverse regio's, rollen en domeinen) of homogene groepsamenstelling (dezelfde regio, rol of hetzelfde domein).

De panelgesprekken worden voorbereid en geleid door een dialoogleider, vaak de initiatiefnemer van het panelgesprek. Het thema wordt afgeleid uit de visie van het POS. Tijdens het gesprek, dat zo open mogelijk wordt gevoerd, besteedt de dialoogleider aandacht aan het verbinden van aanpakken en ontwikkelingen aan de visie. De dialoogleider zorgt ervoor dat de gesprekken worden vastgelegd en dat de inzichten, essenties en uitkomsten van de panelgesprekken (met de voorbereidingsgroep) worden geanalyseerd. De trends die dit oplevert zijn digitaal beschikbaar voor alle actoren in het partnerschap.

Opbrengsten

Het panelgesprek is een inspirerende werkwijze, omdat er een waardevolle dialoog ontstaat door elkaar kritisch te bevragen en te reflecteren op eigen werkwijzen. Het is een werkwijze waarin alle waarborgen van het kwaliteitskader aan bod kunnen komen en die ertoe leidt dat de verschillende leden van het partnerschap elkaars taal steeds beter leren spreken.

Meer informatie

Nanke Dokter

N.Dokter@Fontys.nl

Claudia Lammerding

claudialammerding@ato-scholenkring.nl

Joost van Berkel

J.vanBerkel@fontys.nl

Anje Ros

A.Ros@Fontys.nl

Bekijk partnerschap:

Partnerschap Opleiden in de School (POS)

www.platformsamenopleiden.nl/opleidingsschool/partnerschap-opleiden-in-de-school-rosmalen/

Website

www.partnerschapopleideninideschool.nl

Een voorbeeld

In het panelgesprek over de kwaliteit van Samen Opleiden staat de vraag centraal: 'Hoe kunnen we studenten nog beter opleiden tot goede collega's?' Het gesprek is geïnitieerd en wordt geleid door één van de werkveldcoördinatoren.

Geconstateerd wordt dat de opleidingsschool een rijke leeromgeving is doordat wordt aangesloten bij de beginsituatie van studenten en wordt gezocht naar hun zone van naaste ontwikkeling. De basisschoolcoach (schoolopleider) is daarin de belangrijkste bondgenoot. Samen met de student, de opleidingscoach (instituuopleider), de mentor en andere betrokkenen zoekt de basisschoolcoach naar leervragen die de student verder helpen. In het panelgesprek wordt vervolgens vastgesteld dat het niet alleen om het leren van studenten gaat, maar dat ook zittende leraren of andere actoren die meedenken over de leervragen, leren. Op grond daarvan wordt geconcludeerd dat het samenwerken met studenten in clusters kan worden georganiseerd, zodat meer zittende leraren worden betrokken.

Hieruit blijkt dat de samenwerking van student, werkplekbegeleider, basisschoolcoach en opleidingscoach binnen de professionele leergemeenschap verbeterd zou kunnen worden. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de diversiteit binnen het partnerschap: immers de kracht van het partnerschap is dat eenieder iets toevoegt. Hierbij is goed communiceren heel belangrijk: welke verwachtingen leven er en welke hulpvragen hebben de verschillende actoren? En ook: hoe kunnen studenten en professionals zo worden gecoacht, dat ze voor de klas het beste van zichzelf tonen?

Aan het eind van het gesprek wordt nagedacht over instrumenten die helpen bij het zoeken naar verbinding tussen alle betrokkenen bij het samen bouwen aan de kwaliteit van het opleiden. Binnen het partnerschap zijn hiervoor geschikte instrumenten aanwezig, zoals de ontwikkelscan of kwaliteitskaarten

Na het gesprek zijn er positieve en constructieve reacties van deelnemers:

'Het is fijn elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren.'

'Het zou een goed idee kunnen zijn om jaarlijks een bepaald kwaliteitsthema centraal te stellen om gezamenlijk aan te werken, ook in panelgesprekken.'

'We zijn allemaal lerende, laten we elkaar niet de maat nemen, maar samen vanuit de bedoeling, gelijkwaardigheid en gedeelde verantwoordelijkheid, de schouders eronder zetten.'

5.

Bouwstenen voor de leeromgeving

Als we boven de zeventien beschreven parels hangen en er door onze oogharen naar kijken, kunnen we een aantal gemeenschappelijke kernen benoemen. Kernen die iets zeggen over actuele nieuwe initiatieven en die zicht geven op een nieuwe inhoudelijke focus en/of verdieping binnen het Samen Opleiden.

Bouwstenen voor het creëren van een rijke leeromgeving

Bob Koster

44

Parels uit de praktijk

In dit laatste hoofdstuk worden een aantal ontwikkelingen geduid, zodat partnerschappen deze, in combinatie met de parels, kunnen oppakken. Eerst schetsen we die ontwikkelingen en formuleren welke vorm van leren we daarin herkennen. Op grond van de gevonden vormen van leren formuleren we ter afsluiting zes ‘Bouwstenen voor het creëren van een rijke leeromgeving’.

Samen Opleiden intensiveren

We zien in alle parels dat schoolopleiders en instituutopleiders in toenemende mate *samen* programmaonderdelen en inhouden ontwikkelen. We zien verschillende initiatieven waarbij werkplekbegeleiders, schoolopleiders en instituutopleiders samen met studenten aan lessen of projecten werken. Dit wordt ook zichtbaar in de verschillende leergemeenschappen die binnen partnerschappen ontstaan en die in de parels worden beschreven. Er lijkt binnen partnerschappen meer en meer sprake van *‘wederkerig leren’* (zie bron pagina 47) tussen opleiders en studenten.

Gebruikmaken van de context

In bijna alle parels wordt er intensief gebruik gemaakt van de context om het leren van studenten te verdiepen. En die contexten verschillen van elkaar.

Partnerschappen blijken goed in staat om te formuleren wat het bijzondere is wat ze aan de studenten willen meegeven, bijvoorbeeld kennismaken met de verschillende scholen en

schoolvisies die in het partnerschap aanwezig zijn of gebruikmaken van de aanwezige expertise. Ook kan het gaan om het specifieke mbo-karakter van het partnerschap of om het leren van échte actoren, zoals ouders of leerlingen. Opleiders kunnen studenten helpen bij het in kaart brengen van de leer-mogelijkheden die op school aanwezig zijn. Uit de parels blijkt dat er heel vaak sprake is van *‘contextleren’* (zie bron pagina 47).

Een kanttekening die bij contextleren gemaakt moet worden is dat dit kan leiden tot een zekere ‘verkokering’: als een student alleen maar ervaring opdoet in één bepaald type school (bijvoorbeeld een daltonschool of het mbo), ontbreekt een breder beeld. Dus wordt gewezen op het belang van de-contextualiseren. Dat wil zeggen dat studenten in aanraking komen met verschillende contexten en/of samen met anderen verschillende contexten beschouwen. Daardoor gaan zij beseffen dat er meerdere typen scholen en verschillende visies op onderwijs zijn. Het helpt als studenten worden gestimuleerd om binnen het partnerschap bij verschillende schooltypen/visies stage te lopen. Dit wordt ook wel ‘circulair opleiden’ genoemd.

Weloverwogen leraargedrag

De lerarenopleiding is een beroepsopleiding en de studenten (en hun begeleiders) zijn er dan ook vaak op uit om een kwalitatief hoogwaardig pedagogisch en didactisch handelingsrepertoire te ontwikkelen. Dat is de kracht van het leren op de werkplek: het is de oefenplek voor het handelen als leraar.

Maar, zo leren de parels ons, binnen een aantal partnerschappen gebeurt meer dan dat en dat vinden we heel inspirerend. Partnerschappen ontwikkelen leeractiviteiten voor studenten die erop zijn gericht de overwegingen, de keuzen,

de overtuigingen, de drijfveren te achterhalen die 'onder' het handelen van de student liggen om zo tot een verdieping van het leren te komen. Er is aandacht voor **'beredenerend leren'** (zie bron pagina 47). En dat maakt het leren binnen de partnerschappen rijker en intensiever.

Als het gaat om het waarom van het handelen, dan wordt gesteld dat het daarbij van belang is om 'theorie toe te passen'. Twee kanttekeningen daarbij: ten eerste merken we dat studenten energie krijgen van het gebruik van 'bronnen', zoals de mening van de leerlingen, de kennis van collega's in de school, een blog of een interessante documentaire. Het gaat bij het raadplegen van bronnen om meer dan alleen wetenschappelijke artikelen. Het leren van bronnen is een belangrijk onderdeel van beredenerend leren. We stellen voor 'theorie' te vervangen door 'bronnen'.

Ten tweede: 'toepassen' wekt de suggestie dat het mogelijk is om de kennis opgedaan op het instituut één op één in de praktijk te realiseren. Dat proces is echter veel complexer, omdat elke praktijk én elke student anders is. Het gaat erom een verbindingen te maken in de driehoek persoon - praktijk - bronnen. In die verbinding ontstaat nieuwe kennis die wél betekenisvol is voor de complexe praktijk.

De vraag van de student

Kijkend naar alle parels zien we als een rode draad dat de focus ligt op de nieuwsgierigheid van de student die ontstaat in de context waarin hij functioneert.

Uit een aantal parels leren we dat aan het formuleren van een leervraag een proces voorafgaat: de context verkennen, in kaart brengen welke vragen dat in eerste instantie oproept, die vragen verder verkennen, en vervolgens tot fundamentele leervragen komen waar de student zelf eigenaar van is. Op die manier wordt maatwerk gerealiseerd en wordt 'de vraag achter de vraag' gezocht.

Leervraagsturing en het werken met individuele leerwerkplannen zien we terug in veel parels, dus in de praktijk van het Samen Opleiden. Het eigen leren van de student, maar ook van bijvoorbeeld de werkplekbegeleider, staat centraal.

Een kanttekening bij de focus op het **'eigen leren'** (zie bron pagina 47) van de student is de volgende: dat kán ertoe leiden dat studenten bijvoorbeeld voor een voorspelbaar leertraject kiezen of vragen formuleren die hen niet echt verder helpen in hun ontwikkeling. Daarom is het van belang dat opleiders de studenten prikkelen om nieuwe, uitdagende en spannende wegen in te slaan én dat er heldere eisen zijn geformuleerd waar de student uiteindelijk aan moet voldoen.

Onderzoek doen

Onderzoek is in de meeste parels geen apart onderdeel, maar is verborgen in de verschillende inhouden en leeractiviteiten. Zo kunnen we de intensieve voorbereiding van de leervraag (zie hiervoor) zien als een manier van onderzoek doen. Dat geldt ook voor het gebruikmaken van de rijkheid van de context door te observeren bij een aantal collega's.

Op deze manieren is onderzoek een integratief onderdeel van het handelen van studenten. Het is, als het gaat om de leraar als professional, niet de bedoeling dat ze onderzoekers worden, maar professionals die onderzoek gebruiken om hun handelingsrepertoire en/of het onderwijs te verbeteren ten behoeve van de ontwikkeling van hun leerlingen. Juist dát geven partnerschappen goed vorm door **'onderzoekend leren'** (zie bron pagina 47).

Ruimte om ongepland te leren

De focus op het creëren van een rijke leeromgeving voor studenten kan leiden tot een vol en dichtgetimmerd programma. Dat programma kan dan wel gevuld zijn met zeer relevante en betekenisvolle leeractiviteiten waaruit de student een keuze kan maken, maar kanttekening is dat er dan mogelijk geen ruimte meer is voor ongepland leren. Daarmee doen we de student tekort. Zij kunnen immers veel betekenisvolle ervaringen opdoen door 'trial & error', door gewoon te ondergaan wat er gebeurt en door tegen onverwachte zaken aan te lopen. Ruimte geven voor **'informeel leren'** (zie bron pagina 47) is dan ook belangrijk.

Rijkheid van de leeromgeving

Deze bespiegeling op de parels in deze publicatie leert ons dat er veel verschillende manieren zijn waarop studenten binnen partnerschappen kunnen leren. Anders gezegd: de leeromgeving binnen partnerschappen kan worden getypeerd als rijk, breed en gevarieerd. Uit het voorgaande blijkt dat de volgende, elkaar versterkende vormen van leren een plaats hebben in de leeromgeving van partnerschappen:

1. **Wederkerig leren**
2. **Contextleren**
3. **Beredenerend leren**
4. **Eigen leren**
5. **Onderzoekend leren**
6. **Informeel leren**

Zes bouwstenen voor het creëren van een rijke leeromgeving

46

Parels uit de praktijk

Bronnen en een korte leeswijzer daarbij

Wederkerig leren

In het artikel *'Opleiden en professionaliseren in leerateliers'* beschrijven Quinta Kools en collega's vier uitgangspunten die ten grondslag liggen aan leeromgevingen, waarin studenten met docenten (voortgezet onderwijs) samen leren (p. 334). Verder schetsen ze de werkwijze in de leerateliers (p. 335-336) en de wijze waarop in de praktijk invulling is gegeven aan de vier uitgangspunten (337-338)

Contextleren

In hun artikel *'Context-Specific Teacher Preparation for New York City'* presenteren Karen Hammerness en Elizabeth Craig een framework met vier lagen die ze ten aanzien van de context onderscheiden (p. 1228-1229). Met name de buitenste twee lagen van het framework vragen in de Nederlandse context om een andere invulling. Ze geven per laag inspirerende voorbeelden van een mogelijke invulling van een programma voor studenten (p. 1247-1251).

Beredenerend leren

In het katern *'Het transformatorhuisje. Inzichten en methodieken voor het opleiden van aanstaande leraren op de werkplek'* geven Bob Koster en Judith Stappers aan dat door het leggen van links tussen theorie, praktijk en persoon drie leerprocessen plaatsvinden: reflecteren, verbinden en afstemmen (p. 9-12). Door aan deze leerprocessen een betekenisgerichte invulling te geven, vindt beredenerend leren plaats.

Eigen leren

In het eerste deel van het artikel *'Student-zelfregie in het hoger onderwijs'* onderscheidt Jan Willem van den Boogert vijf facetten van zelfregie bij leren, waaronder eigenaarschap en motivatie (p. 70-72). Het tweede deel van het artikel beschrijft een aantal manieren waarop aan de ontwikkeling van deze vijf facetten kan worden gewerkt (p. 86-87).

Onderzoekend leren

In het artikel *'De onderzoekende houding van leraren'* formuleren Marjon Bruggink en Frits Harinck negen kenmerken van de onderzoekende houding (p. 49-50). Ook geven zij aan hoe de onderzoekende houding bij (aanstaande) leraren gestimuleerd kan worden (p. 50-51).

Informeel leren

In het artikel *'The what and why of primary and secondary school teachers' informal learning activities'* schetsen Antoine Lecat en collega's wat onder informeel leren kan worden verstaan (p. 101-103 tot aan par. 4) en welke typen informeel leren er bij leraren onderscheiden kunnen worden (tabel op p. 104). In de rest van het artikel worden vooral voorbeelden gegeven van de typen informeel leren die zij in hun onderzoek onderscheiden.

Voor je ligt een bundel met zeventien goede praktijkvoorbeelden van Samen Opleiden. Partnerschappen Samen Opleiden kunnen deze good practices gebruiken als inspiratiebron, als spiegel en als aanjager voor de dialoog over het Samen Opleiden. De beschreven activiteiten zijn zeer divers, maar beogen allemaal hetzelfde: de leeromgeving te verrijken, zodat partnerschappen nóg betere leraren afleveren.

Het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren is een initiatief van de PO-Raad, VO-raad, MBO Raad en de lerarenopleidingen.

www.platformsamenopleiden.nl